

2. БАНКАРСКА СУПЕРВИЗИЈА

2.1. Меѓународни супервизорски стандарди и супервизорска регулатива во Република Македонија

2.1.1. Базелски комитет за банкарска супервизија и Основни принципи за ефикасна банкарска супервизија

Базелскиот комитет за банкарска супервизија е основан во 1974 година, од страна на гувернерите на централните банки на земјите од Г10¹, како Комитет за банкарска регулатива и супервизорски практики. Неговото седиште е во Базел, Швајцарија, во рамките на Банката за Меѓународни порамнувања.

Потребата за основање на оваа институција произлезе по низата финансиски потреси на меѓународните пазари на пари и капитал. Имено, со глобализацијата и интернационализацијата на финансиите и банкарството во светски рамки, значително се зголеми степенот на ризик од настанување на системски кризи од меѓународни размери предизвикани од турбуленциите на финансиските пазари кои настануваат во различни делови од светот. Од друга страна, развојот на новите информативни технологии и дерегулацијата на финансиските пазари од почетокот на 80-те години наваму, овозможи појава на разновидни финансиски институции кои нудат широка лепеза на финансиски продукти на пазарот. Како резултат на ваквите движења дојде до нагло зголемување на конкурентските сили во светот на финансиите и банкарството кои ги принудиле различните финансиски институции да преземаат сè повисоко ниво на ризик за да се одржат на пазарот. Оттука се јави потребата за воспоставување на меѓународни прудентни лимити и правила на игра во банкарството и финансиите кои треба да ја одржат стабилноста на финансиските системи на поодделни земји, како и на глобалниот финансиски пазар.

Основната функција на Базелскиот комитет за банкарска супервизија е унапредување на супервизорските техники и практики и создавање предуслови за соработка меѓу супервизорските власти од различни земји. Работните материјали и заклучоците кои ги донесува овој комитет немаат правна сила, односно задолжителен карактер на примена, но сепак тие се општо прифатени од страна на супервизорските власти во светот.

Заради остварување на поширока соработка со супервизорските власти на другите земји, Базелскиот комитет за банкарска супервизија остварува тесна соработка со регионални групации на банкарски супервизори: Контакт група на супервизори од земјите членки на Европската унија; Offshore група на банкарски супервизори; Комисијата на банкарски супервизори од Латинска Америка и Кариби; Група на банкарски супервизори од Југоисточна Азија, Група на банкарски супервизори од Централна и Источна Европа, како и други регионални здруженија. Народна Банка на Република Македонија како овластена супервизорска агенција од Република Македонија е членка на Групата на банкарски супервизори од Централна и Источна Европа од 1996 година.

Базелскиот комитет за банкарска супервизија има изработено низа упатства, принципи и препораки, кои се сублимирани во два основни документа:

---

¹ Белгија, Канада, Франција, Германија, Италија, Јапонија, Луксембург, Холандија, Шведска, Швајцарија, Велика Британија и САД.

- пакет од 25 Основни принципи за ефикасна банкарска супервизија;
- Компендиум, во кој се содржани сите досегашни препораки, упатства и стандарди пропишани од страна на Базелскиот комитет за банкарска супервизија.

Основните принципи за ефикасна банкарска супервизија претставуваат пакет од 25 концизни принципи кои ги претставуваат основите на системот за ефикасна супервизија. Овие принципи претставуваат најважен глобален стандард за оценка на системот на супервизорската регулатива и практика во една земја. Постапувањето листа од концизни правила на функционирањето на системот на ефикасна банкарска супервизија се наметна како нужност, по повеќето финансиски кризи кои се случуваат во последните неколку години чии ефекти се почувствуваат и надвор од границите на земјите каде што се појавуваат кризите. Со овие принципи се пропишани минимум предуслови за имплементирање на ефикасна банкарска супервизија во една земја. Остварувањето на конзистентност со овие принципи од страна на секоја земја претставува значаен чекор во процесот на подобрување на финансиската стабилност на домашен и меѓународен план.

Овие принципи се дизајнирани како генерално упатство кое може да се примени од страна на супервизорските власти во различни земји, дозволувајќи одредено ниво на флексибилност во нивната примена. Две години по донесувањето на овие принципи, се констатира дека сепак при нивната примена, супервизорските власти од различните земји наидуваат на одредени проблеми. Заради остварување на конзистентност во толкувањето на примената и оценката на усогласеноста со овие принципи, во текот на втората половина од 1999 година Базелскиот комитет за банкарска супервизија пропиша Методологија за примена на основните принципи за ефикасна супервизија. Во рамките на оваа методологија, за секој од принципите е пропишан пакет од суштински и дополнителни критериуми, според кои се цени нивото на применливост односно усогласеност. Степенот на усогласеност на националните супервизорски стандарди и практики со овие принципи се оценува со следните градации: усогласеност, поголема усогласеност, неприменливост, неусогласеност и делумна неусогласеност.

Оваа методологија може да се користи од страна на супервизорската власт на поодделна земја за сопствена оценка на нивото на усогласеност со овие принципи, како и од страна на надворешни институции (Меѓународен монетарен фонд, Светска банка итн.) кои вршат оценка на усогласеноста со принципите кај поодделни земји.

Во текот на октомври, 1999 година, по барање на Народна Банка на Република Македонија, експертски тим составен од претставници на Меѓународниот монетарен фонд и Светската банка изврши оценка на нивото на усогласеност на банкарската супервизија во Република Македонија со Базелските принципи, за што следи осврт во продолжение на овој извештај.

2.1.2. Усогласеност на банкарската супервизија во Република Македонија со Основните принципи за ефикасна банкарска супервизија

Основните принципи за ефикасна банкарска супервизија се поделени во следните подгрупи:

1. Предуслови за ефикасна банкарска супервизија;
2. Лиценцирање и основачка структура;
3. Прудентна регулатива и пропишани стандарди;
4. Методи на банкарска супервизија;
5. Информации кои се доставуваат од страна на контролираните банкарски институции;
6. Формални овластувања на супервизорите;
7. Меѓународно банкарство

1. Предуслови за ефикасна банкарска супервизија - Овој дел е разработен преку еден принцип кој е поделен на шест подпринципи:

Принцип 1(1): Ефикасниот систем на банкарска супервизија подразбира прецизно дефинирани одговорности и цели на супервизорскиот орган.

Согласно законската регулатива, овластена супервизорска агенција во Република Македонија е Народна Банка на Република Македонија. Содржината на супервизорската функција е дефинирана со два основни закона: Законот за Народна Банка на Република Македонија ("Сл. Весник на РМ" бр. 29/96 - пречистен текст, 37/98) и Законот за банки и штедилници ("Сл. Весник на РМ" бр. 29/96 - пречистен текст, 37/98), како и бројни одлуки, упатства и супервизорски циркулари.

Согласно законската регулатива, Народна банка на Република Македонија во рамките на своите права и обврски е одговорна за одржување на сигурен и стабилен банкарски систем, што воедно претставува и нејзина основна цел.

Принцип 1(2): Овластениот супервизорски орган треба да поседува ојерајтивна независност и адекватни ресурси.

Народна Банка на Република Македонија е самостојна институција, која согласно постојната законска регулатива е независна во извршувањето на своите функции, вклучувајќи го и извршувањето на супервизорската функција. За извршените контроли во нејзина надлежност и преземените мерки, Народна Банка на Република Македонија двапати годишно го известува Собранието и Владата на Република Македонија.

Во рамките на Народна Банка на Република Македонија супервизорската функција се извршува преку посебен организационен дел - Дирекција за супервизија во чиј состав влегуваат следните организациони единици: Отсек за супервизорска контрола, Отсек за вонтеренска супервизија, Отсек за методологии, Отсек за конзервирање, мониторинг и спроведување на мерките, Отсек за општи супервизорски работи и Отсек за контрола на примена на прописи. (Анекс бр.5)

Принцип 1(3): Неопходно е постоење на адекватна регулативна рамка на банкарска супервизија, вклучувајќи и регулатива која се однесува за основање на нови банкарски институции.

Влезот на нови банкарски институции во банкарскиот систем на Република Македонија е строго регулиран процес. Законската рамка предвидува основање и работа на два вида банкарски институции: банки и штедилници.

Законот за банки и штедилници и соодветните подзаконски акти ги пропишуваат основните критериуми и процедури за издавање дозволи за нивно основање и работа во Република Македонија.

Исто така, Законот за банки и штедилници, соодветните супервизорски одлуки и супервизорски процедури го пропишуваат начинот на извршување на супервизорската контрола, откако банките и штедилниците ќе започнат да работат.

Принцип 1(4): Неопходно е воспоставување на адекватна регулативна рамка на банкарска супервизија, вклучувајќи и регулатива која се однесува на преземање корективни мерки заради воспоставување на усогласеност со законската регулатива.

Гореспоменатата законска рамка ѝ дава целосно овластување на Народна Банка на Република Македонија за преземање на корективни мерки спрема банкарските институции чие работење не е усогласено со законската регулатива. Законската регулатива предвидува широк дијапазон на корективни мерки спрема банкарските институции кај кои се констатирани неусогласености со законската регулатива и со пропишаните супервизорски стандарди и процедури за однесување на банкарските институции.

Принцип 1(5): Неопходно е воспоставување на адекватна регулативна рамка на банкарска супервизија, вклучувајќи и регулатива за јавна заштита на супервизорите.

Овој принцип е вграден во законската регулатива на Република Македонија при што супервизорите при вршењето на супервизорската функција се самостојни и правно заштитени.

Принцип 1(6): Размена на информации меѓу супервизорските власници и обезбедување доверливост на информациите кои се разменуваат.

Согласно Законот за Народна Банка на Република Македонија, Народна банка може да добива информации од супервизорските органи од други земји, односно да им дава информации на супервизорските органи од други земји за супервизијата на меѓународно активни банки. Информациите кои се разменуваат претставуваат службена тајна. Исто така, Народна банка може да одобри теренска контрола на странска банка или филијала на странска банка во Република Македонија од страна на супервизорските органи на земјата во која се наоѓа седиштето на банката основач.

2. Лиценцирање и основачка структура - Овој дел е разработен преку следните четири принципи:

Принцип 2: Активности кои можат да ги извршуваат институциите кои се лиценцирани и се предмет на супервизија треба да бидат прецизно дефинирани и улоготребани на зборот “банка” во називот треба да е строго контролирана.

Законот за банки и штедилници ги дефинира банкарските работи кои можат да се извршуваат од страна на банките и штедилниците. Правни и физички лица кои немаат дозвола за работа на банка не смеат да вршат банкарски работи. Доколку Народна банка на Република Македонија утврди

дека банката врши банкарски работи за кои нема дозвола, Народна банка на Република Македонија, пред надлежниот суд бара бришење на тие банкарски работи од судскиот или трговскиот регистар и ја укинува согласноста за именување работоводен орган на банката.

Исто така, правни и физички лица кои немаат дозвола за работа на банка, односно штедилница, во називот не смеат да содржат зборови кои упатуваат на вршење на банкарски работи. Управата за јавни приходи определува рок во кој правното или физичкото лице е должно да изврши промена на називот. Доколку во утврдениот рок, не го променат називот, Управата за јавни приходи бара бришење на тие зборови од регистарот во кој е запишан.

Принцип 3: Институцијата која издава дозвола за основање и работа на банка, пројшшува критериуми за лиценцирање, врз чија основа може да се одбие барањето за издавање дозвола за работа на банка. Процедурата за лиценцирање треба да ги содржи минимум следниве елементи: оценка на акционерската структура на банката, оценка на адекватноста на менаџерскиот тим, оценка на оперативниот план и системиите на внатрешна контрола, оценка на проекцијата на финансиската состојба и квалитативната база, барање на преходна согласност од супервизорскиот орган на матичната земја во случај кога странска банка основа банка во земјата.

Законот за Народна Банка на Република Македонија, Законот за банки и штедилници, соодветните подзаконски акти како и Упатството со прирачник за лиценцирање ја сочинуваат основната рамка со која се регулира процесот на лиценцирање. Со оваа законска рамка се пропишани основните услови и критериуми кои треба да се исполнат за да се добие дозвола за основање и работа на банка, и тоа: исполнување на пропишаниот капитален цензус, оценка на адекватноста на акционерската структура, оценка на стручноста и компетентноста на работоводниот орган на банката, оценка на организационата структура и интерните системи на банката во основање, оценка на идните активности на банката во основање преку анализа на поднесениот елаборат, оценка на основаноста и реалноста на подготвените проекции на идното работење на банката итн. При основање на филијала на странска банка, се предвидени и посебни критериуми според кои се цени бонитетот на странската банка која основа банкарска институција во Република Македонија.

Принцип 4: Овластениот супервизорски орган треба да има законско право и инструменти за увид во промените на акционерската структура на банката, како и можност за одбивање и поништување на одредена трансакција со која се извршува значителна промена на акционерската структура и контролниот интерес во банката.

Постоечката законска регулатива обезбедува значителна транспарентност на сопственичката структура на банките, од аспект на остварување на контролниот интерес во банката.

Законот за банки и штедилници и Одлуката за документацијата и постапката за издавање на согласности според одредбите на Законот за банки и штедилници ("Сл. Весник на РМ" бр. 26/96, 27/98 и 49/98) ја пропишуваат процедурата за барање согласност од Народна Банка на Република Македонија за промена на сопственичката структура на акциите со право на управување со банката. Постапката за барање согласност за промена на сопственичката

структура на акции со право на управување предвидува анализа на низа податоци во врска со основачите, како што се: ревизорски извештаи за последните две години од работењето на основачот, изјави за потеклото на капиталот, изјави за капитална, роднинска и управувачка поврзаност со други основачи, документација за поткрепа на неоптовареност на имотот на основачите со обврски спрема државата, и други податоци.

Согласно соодветните законски одредби, банката не може да изврши промена на сопственичката структура во нејзината акционерска книга, без претходна согласност на Народна Банка на Република Македонија. Доколку банката постапи спротивно на оваа одредба, извршената промена на сопственичката структура на акциите со право на управување се смета за ништовна.

Принцип 5: Овластениот сувервизорски орган проишшува критериуми за оценка на трансакциите на пријојување и инвестирања од страна на банкиите, заради контрола на ризикуи на кој иие се изложуваат преку поврзаниите субјекти и создавање на услови за ефикасна сувервизија на нивноо работеење.

Народна Банка на Република Македонија остварува регулаторно влијание врз инвестиционата политика на банките, преку пропишување на одредени лимити во инвестирањето на банките врз основа на капиталните вложувања во други субјекти и во основни средства. Исто така, задолжително е добивањето дозвола од Народна Банка на Република Македонија во процесот на припојување на една банка кон друга, кое како и спојувањето, поделбата и издвојувањето претставуваат статусна измена на банката и подлежат на добивање дозвола од страна на Народна Банка на Република Македонија. Исто така, неопходна е претходна согласност при основање на банка и отворање на филијала или претставништво во земјата или странство, како и при купување акции во друга банка. За секој од овие поодделни случаи, Народна Банка на Република Македонија пропишува критериуми според кои се цени оправданоста од спроведувањето на соодветната постапка, притоа имајќи ги предвид ефектите врз поодделната банка, како и врз банкарскиот систем во целина. Исто така, Народна Банка на Република Македонија пропишува лимит од 25% со кој се ограничува инвестирањето на банката во основни средства и капитални делови во други субјекти во однос на гарантниот капитал на банката. Од друга страна, поединечното капитално вложување на банката во друг субјект се ограничува на ниво од 20% од капиталот на тој субјект, со што се ограничува можноста од остварување на значително управувачко и контролно право врз тој субјект и со тоа се става примат на извршување на банкарски работи од страна на банкарските институции.

3. Прудентна регулатива и пропишани стандарди - Овој дел е разработен преку следните десет принципи:

Принцип 6: Овластениот сувервизорски орган проишшува минимална сџајка на адекватност на кайишал, која ги рефлектира ризикуиите инволвирани во работеењето на банкиите и ги дефинира основниите комјоненџии на кайишал, имајќи ја предвид сјособностиа за айсорбирање на загубиите. За меѓународно активниите банки, сџајкаџа на адекватност на кайишал не може да биде пониска од проишшаната сџајка со Базелскаџа Кайишала Сјогодба, во висина од 8%.

Народна Банка на Република Македонија ја пропишува методологијата за утврдување на основните компоненти и пресметката на гарантниот капитал, ризично пондерираната актива и стапката на адекватност на капитал. Постоечката методологија на пресметка на стапката на адекватност на капитал го инкорпорира само кредитниот ризик, како доминантен ризик инволвиран во работењето на банките.

Банките се должни да го усогласат обемот на своето работење на начин што износот на гарантниот капитал не смее да биде помал од 8% од ризично пондерираната актива на банките. Заради обезбедување на сигурноста и стабилноста на банкарскиот систем, Народна Банка на Република Македонија може на одделни банки да им пропише повисок процент од пропишаната стапка од 8%, но не повеќе од 16%.

Принцип 7: Суштински семенї на супервизорската функција е независна оценка на полиитичките, процедурите и практиките на банките, поврзани со одобрување на кредити и други инвестиции и управувањето со кредитното и инвестиционото портфолио на банките.

Задолжителен елемент на супервизорската контрола на Народна Банка на Република Македонија е оценка на адекватноста на пишаните политики, процедури и практики на банките при одобрување на кредити и други видови на пласмани, како и управувањето со нив. При тоа, посебно значаен аспект е оценката на адекватноста на процедурите при одобрување на кредитите, од аспект на анализа и оценка на кредитната способност на заемобарателот; следење на користењето на кредитите и управувањето со нив и со другите видови пласмани на банката; преземање на потребни мерки за подобрување на перформансите на кредитното и инвестиционото портфолио на банките и др.

Принцип 8: Од особено значење при вршењето на супервизорската функција е оценка на адекватноста на полиитичките, процедурите и практиките на банките, во врска со анализа и оценка на квалитетот на активата и адекватноста на издвоените посебни резерви за поштенцијални загуби.

Основната рамка на политиките, процедурите и практиката на банките за оценка на квалитетот на активата и адекватноста на издвоените посебни резерви е поставена од страна на Народна Банка на Република Македонија со Одлуката за класификација на активните билансни и вонбилансни ставки на банките и штедилниците според степенот на нивната ризичност ("Сл. Весник на РМ" бр. 10/94, 56/96, 62/95 и 26/96) и Одлуката за висината и начинот на формирање посебна резерва на банките и штедилниците ("Сл. Весник на РМ" бр.10/94 и 62/95). Согласно оваа законска рамка, оценката на квалитетот на активата се спроведува врз основа на оценка и класификација на ризичноста на секое поединечно побарувања на банката во една од следните ризични категории: А, Б, В, Г и Д и издвојување на соодветни посебни резерви според стапка од 2%, 10%, 25%, 50% и 100%, респективно.

Контролата на квалитетот на активата и адекватноста на издвоените посебни резерви на банките се спроведува од страна на Народна Банка на Република Македонија преку непосредни супервизорски контроли, како и со перманентно вонтеренско следење на банките. Тука треба се истакне дека Народна банка на Република Македонија има воспоставено Централен кредитен регистар кој содржи податоци за задолженоста на поединечни субјекти спрема

банките во Република Македонија. Банките имаат постојан електронски пристап до податоците од Регистарот што им овозможува добивање на релевантни информации при процесот на кредитно одлучување што има свое влијание врз вкупното унапредување на кредитните практики и процедури на македонските банки.

Принцип 9: Задолжителен сегмент на супервизорската контрола е оценка на адекватноста на менаџмент информационите системи на банките, од аспект на идентификација на концентрирациите во рамките на кредитното портфолио; исто така, овластениот супервизорски орган проиштува правни лимити, со кои се ограничува кредитната изложеност спрема поединечен комитент, или поврзани субјекти.

Битен сегмент во анализата на квалитетот на активата е оценката на адекватноста на менаџмент информационите системи на банката, од аспект на идентификација и следење на кредитните концентрации, по одделни комитенти, поврзани субјекти, внатрешни лица, кредитни концентрации по стопански дејности и регионална кредитна концентрација.

Заради заштита од концентрација на ризици кај поодделни комитенти, а пред сè кај поврзаните субјекти, банките имаат законска обврска да изградат систем за идентифицирање и следење на поврзаноста на комитентите помеѓу себе, со акционерите и со внатрешните лица на банките, чија оценка е составен елемент на супервизорските процедури кои се однесуваат на анализа и оценка на квалитетот на активата. Банките се должни да водат сметка вкупната кредитна изложеност спрема поодделни комитенти да се движи во рамките на пропишаните лимити, и тоа: кредитната изложеност спрема поединечен заемобарател не смее да изнесува повеќе од 30% од гарантниот капитал; кредитната изложеност на банката спрема заемобарател кој истовремено е и акционер на банката со над 3% од акциите со право на управување е ограничена на ниво од 10% во однос на гарантниот капитал на банката; кредитната изложеност спрема поединечно внатрешно лице е ограничено на ниво од 1% од гарантниот капитал на банката; голем кредит е поединечен кредит спрема одделен заемобарател, кој изнесува над 10% од гарантниот капитал на банката; севкупниот износ на големите кредити не смее да го надмине трикратниот износ на гарантниот капитал на банката; севкупниот износ на сите кредити одобрени на внатрешни лица и акционери на банката не смее да го надмине износот на гарантниот капитал на банката.

Принцип 10: За да се сирекај можните злоупотреби во работењето на банката, кои произлегуваат од кредитирањето на поврзаните субјекти, овластениот супервизорски орган проиштува правни стандарди и процедури за следење и контрола на изложеноста на ризици кој произлегува од кредитирањето на поврзани субјекти.

Постоечката законска регулатива ги дефинира основите според кои два субјекта се третираат за капитално, управувачки и роднински поврзани. Банките се должни да изготват и постојано да ажурираат евиденција за сите поврзани субјекти, нивната вкупна кредитна изложеност, документацијата за сопственичката структура и составот на органите на управување на постоечките комитенти на банката. Банките се должни еднаш годишно до Народна Банка на Република Македонија да достават изјави од внатрешните лица и акционерите на банката со над 3% акции со право на управување за нивната поврзаност со комитентите на банката. Извештаите за вкупната кредитна изложеност спрема

поврзаните субјекти се доставуваат од страна на банките до Народна Банка на Република Македонија, на квартална основа.

Кредитите на основачите, внатрешните лица и лицата поврзани со нив не може да се одобруваат по поповолни услови од кредитите кои им се одобруваат на другите заемобаратели.

Принцип 11: Овластениот супервизорски орган проишшува обврска, според која банките се должни да располагаат со адекватни политики и процедури за идентификување, следење и контрола на ризиците на земјата и ризиците на трансфер во нивната меѓународна кредитна и инвестициона активност, како и стандарди за издвојување на соодветни резерви за покривање на потенцијалните загуби кои произлегуваат од овие видови ризици.

Активноста на македонските банки е главно лоцирана во рамките на македонската економија, преку обезбедување кредитна поддршка на македонски субјекти. Ова во најголема мера произлегува од ниската капитална база на банките, како и од постоечката законска рамка, која не дозволува слободен извоз на капитал на домашни резиденти. Во сегашните околности, меѓународната активност на македонските банки се состои, пред сè, во пласмани на девизни средства во коресподентните странски банки, најчесто од земјите од групата на OECD. Оттука, досега не е пројавена нужност од аплицирање на ризикот на земјата и ризикот на трансфер и издвојувањето на соодветни резервации за покривање на потенцијалните загуби кои би произлегле од овие два вида ризици.

Принцип 12: Овластениот супервизорски орган проишшува обврска, според која банките се должни да располагаат со соодветни системи за мерење, следење и контрола на пазарните ризици; иста така, овластениот супервизорски орган има овластување да проишше и соодветни лимити и стандарди кои се однесуваат на управувањето со пазарните ризици.

Активностите на македонските банки инволвираат незначително учество на пазарни ризици во своето работење. Неколку поголеми банки располагаат со девизни финансиски инструменти кои што банките ги чуваат за одржување на својата ликвидност, односно мотивот за држење на овие инструменти не е остварување на добивка со нивното тргување. Девизните трансакции на банките главно се однесуваат на извршување на плаќања за сметка на комитенти, а додека спроведувањето на forward трансакции од било кој вид е на почетно ниво.

Како посебен вид на пазарен ризик, кој Народна Банка на Република Македонија го регулира е курсниот ризик. Законската рамка за регулирање на курсниот ризик пропишува лимити на изложеност на курсен ризик во однос на гарантниот капитал.

Принцип 13: Овластениот супервизорски орган проишшува обврска со која банките се задолжуваат да воспостават систем на управување со сите ризици, вклучително и материјалните ризици, и по потреба да извршат алокација на соодветен дел од капиталот за покривање на потенцијалните загуби кои произлегуваат од овие ризици.

Постоечките законски одредби во Република Македонија ги регулираат поодделните видови на ризици, начинот на нивното идентификување, мерење и контрола. Сепак, одделни банки имаат интегриран систем на управување со

ризичи, кој предвидува активна улога на менаџментот и адекватен менаџмент информациона систем врз чија основа се идентификуваат, мерат, следат и контролираат различните видови ризици, кои се инволвирани во работењето на банките.

Принцип 14: Овластениот супервизорски орган проиштува обврска со која банките се задолжуваат да воспостават системи на внатрешна контрола, кои одговараат на обемот и комплексноста на активностите на банките. Ова подразбира: јасно разграничување на одговорностите, овластувањата и работните задачи во однос на извршувањето на трансакцијата, ислајата на јарични средства и проследување низ книговодствената евиденција; заштитата на средствата (активата на банката); етаблирање на функцијата на независна внатрешна и надворешна ревизија, која од своја страна ја проверува адекватноста на системите на контрола и усогласеноста со законската регулатива.

Согласно постоечката законска регулатива, банките се должни да воспостават адекватни системи на внатрешна контрола, кои од една страна ја одредуваат организационата поставеност, т.е. вршат разграничување на одговорностите на деловите на банката и одделните работни места и сегрегацијата на работните задачи, а од друга страна претставуваат правила на постапување и работа, со цел заштита на средствата на банката, обезбедување на точна и сигурна книговодствена евиденција, зголемување на ефикасноста на работењето на банката и воопшто почитување на целите и правилата на работење, поставени од страна на менаџментот. Од друга страна, банките се должни да организираат служба за внатрешна ревизија, чија основна задача е следење на спроведувањето на интерните политики и процедури на банката, проценка на адекватноста и ефикасноста на системите на внатрешната контрола, проценка на општата ефикасност на работењето на банката и следење на почитувањето на законската регулатива од страна на банката. Внатрешната ревизија врши контроли по однапред поставен план и правила, со интенција на периодично покривање на сите релевантни подрачја во банката, и за тоа го известува раководниот орган и Управниот одбор на банката. На тој начин, менаџментот на банката перманентно добива сознанија за квалитетот на системите на внатрешната контрола и сигурноста и реалноста на состојбите во банката, кои се рефлектираат преку книговодствената евиденција на банката.

Принцип 15: Овластениот супервизорски орган врши увид во адекватноста на политиките, процедурите и практиките на банките, кои вклучуваат правила на “познавање на својот комитент”, високи етички и професионални стандарди за однесување на вработените во банката, како и превентивни елементи преку кои се заштитува банката од можноста за нејзино инволвирање во криминални активности.

Законската рамка за превенција од активности на перење на пари во Република Македонија сè уште не е поставена. Оттука, постоечката законска регулатива, која се однесува на работењето на банките не содржи конкретни законски обврски кои ја регулираат оваа проблематика. Во практиката, контролата која ја врши Народна Банка на Република Македонија во однос на почитувањето на девизната регулатива вклучува и контрола на правилата кои се однесуваат на “познавање на својот комитент”, особено при отворањето на резидентните и нерезидентните сметки.

4. Методи на банкарска супервизија - Во оваа група се вклучени следните пет принципи:

Принцип 16: Ефикасен систем на банкарска супервизија вклучува спроведување на теренска и вонтеренска супервизија.

Народна Банка на Република Македонија спроведува интегрирана супервизија која задолжително вклучува два аспекта: спроведување на теренска, непосредна супервизорска контрола и перманентно вонтеренско следење на банките. До втората половина на 1999 година, не постоеше формална дистинкција во извршувањето на овие две функции. Промената на организационата структура на Дирекцијата за супервизија која беше извршена во овој период, резултираше и со формално издвојување на овие две функции, преку формирање на два посебни организациони делови за извршување на непосредна супервизорска контрола и перманентно вонтеренско следење на работењето на банките. Во тек е екипирање на Отсекот за вонтеренска супервизија.

Принцип 17: Овластениот супервизорски орган треба да одржува редовни контакти со менаџментот на банките, заради редовни и целосни сознанија за активностите на банките.

И покрај тоа што во постоечката законска регулатива не постои експлицитна законска обврска за остварување на редовни контакти меѓу Народна Банка на Република Македонија и банкарските институции, сепак потребата од одржување на редовни контакти се наметнува во практиката и истата е присутна на двете страни. Контактите кои се остваруваат со банките се базираат врз неколку основи: давање консултации и совети по различни прашања со кои банките се соочуваат во своето работење; контакти за текот на работењето на банките и евентуално воведување на нов вид на банкарска активност или банкарска услуга; поднесување барања за добивање различни видови согласности од Народна банка на Република Македонија согласно законската регулатива (согласност за промена на сопственичка структура со право на управување, промена на статутот, согласност за именување работоводен орган итн.); редовно известување на Народна банка на Република Македонија по различни основи предвидени со законската регулатива; редовни контакти со банките кои се соочуваат со одредени проблеми во своето работење, вклучително и преземање на корективни мерки.

Принцип 18: Овластениот супервизорски орган треба да располага со методи и средства за прибирање, увид и анализа на правните извештаи и статистичките податоци кои се доставуваат од страна на банките на поединечна и консолидирана основа.

Примарната и секундарната законска регулатива предвидува обврска на банките за редовно и навремено известување на Народна Банка на Република Македонија по различни основи (зголемување на основачкиот капитал на банката, односно нова емисија на акции, основачки вложувања на банката во други субјекти, одобрување на голем кредит, укинување на делови на банката во земјата и странство, промени во составот на органите на управување итн.), вклучително и доставување на различни видови извештаи кои се однесуваат на работењето на банката и почитувањето на пропишаните супервизорски стандарди. Народна банка на Република Македонија има пропишано обрасци на кои банките и штедилниците доставуваат дневни, месечни и квартални извештаи

врз чија основа се прави анализа и оценка на ликвидноста и солвентноста на банкарските институции.

Како што е објаснето во продолжение, при анализа на Принципот 20, во Република Македонија не постојат законски предуслови за практикување на консолидирана супервизија, а оттука не се изработуваат извештаи на консолидирана основа.

Принцип 19: Овластениот супервизорски орган треба да располага со средствва и методи за независна верификација на супервизорските информации, преку непосредна супервизорска контрола, или преку надворешна ревизија од страна на овластени ревизори.

Согласно постоечката законска регулатива, Народна Банка на Република Македонија, како овластен супервизорски орган извршува редовни непосредни контроли на работењето на банките кои во зависност од предметот на контролата, може да бидат целосни и делумни. Работењето на секоја банка треба да биде предмет на најмалку една целосна непосредна контрола во текот на една година. Покрај тоа, во текот на годината може да се извршат и повеќе делумни контроли, со однапред дефиниран обем и предмет на контрола. При контролата, банките се должни на овластените работници на Народна Банка на Република Македонија да им ја дадат на увид целокупната нивна документација.

Покрај непосредните супервизорски контроли, согласно законската регулатива, годишната сметка на банката ја проверува и оценува овластен ревизор. За извршената ревизија, овластениот ревизор изготвува ревизорски извештај кој го доставува до раководниот орган на банката, Министерството за финансии и Народна Банка на Република Македонија најдоцна во рок од пет месеци по истекот на календарската година за која се однесува извештајот.

Принцип 20: Суштински елементи на банкарската супервизија е сироведување на консолидирана супервизија на банкарски групи.

Во Република Македонија не постојат банкарски групи. Ова во најголема мера се должи на законското ограничување, според кое учеството на капитално вложување на банка во друг субјект, освен друштво за тргување со долгорочни хартии од вредност, не може да изнесува повеќе од 20% од капиталот на тој субјект. Со лимитирањето на учеството на банката во други субјекти, всушност, се ограничува можноста од остварување на позначителен управувачки интерес во друг субјект, со интенција да се ограничат активностите на банката во доменот на универзалното банкарско работење. Во практиката, постојат неколку банки кои имаат значителни капитални удели во неколку субјекти, кои не се стекнати заради остварување на контролен интерес, односно остварување на повисок профит, туку тие главно се должат на претворање на побарувањата на банките во трајни влогови кај македонски претпријатија по сила на Закон. Овие претпријатија се од групата на т.н. "25 загубари", за кои согласно посебен закон, беше предвидено претворање на побарувањата на банките во трајни влогови во овие претпријатија, односно активна улога на банките и замена на нивниот статус од доверител во сопственик.

Без оглед на сегашните услови и постоечката законска регулатива, Народна Банка на Република Македонија ги прави подготвителните активности за донесување регулатива за консолидирана супервизија.

5. Информации кои се доставуваат од страна на контролираните банкарски институции

Принцип 21: Овластениот супервизорски орган треба да биде сигурен дека банките водаат адекватна сметководствена евиденција, конзистентна на нивните сметководствени политики и процедури, која му обезбедува на супервизорскиот орган реална и висинска слика за финансиската состојба и профитабилноста на банките; финансиските извештаи за работењето треба редовно да се публикуваат од страна на банките.

Банките се должни да изготват периодична пресметка и годишна сметка, согласно Законот за сметководство. Од 01.01.1998 година во Република Македонија се применуваат Меѓународните сметководствени стандарди, кои се задолжителни за сите економски субјекти, вклучително и банките.

Годишната сметка на банките ја проверува и оценува овластен ревизор и банките се должни да ја објават во јавните гласила.

За извршената ревизија, овластениот ревизор подготвува ревизорски извештај кој во рок од 5 месеци по истекот на календарската година за која се однесува извештајот, се доставува до неколку субјекти вклучително и Народна Банка на Република Македонија. Народна банка на Република Македонија често пати практикува трилатерални средби со банката и овластениот ревизор, особено во случаи кога се констатирани проблеми во работењето на банката.

Инаку, овластениот ревизор има законска обврска да го известат министерот за финансии и гувернерот на Народна Банка на Република Македонија во случаите кога ќе утврди дека банката не е способна да ги исполнува своите обврски, кога банката работи спротивно на важечките прописи, доколку банката не ги отстрани неправилностите што се утврдени при ревизијата, како и во случај кога органите на банката не ги обезбедуваат сите информации, коишто ги бара овластениот ревизор.

6. Формални овластувања на супервизорите

Принцип 22: Овластениот супервизорски орган треба да има на располагање супервизорски инструменти за навремено преземање на корективни активности спрема банките кои се во пречекорување на иррегуларните лимити (вклучително и ситејќи за адекватност на капитал) и останатите законски одредби, односно во случаи кога постои опасност од загрозување на интересите на дејоцијорите. Во екстремни случаи, ова подразбира и можност за одземање на дозволата за работа на банка.

Народна Банка на Република Македонија има на располагање широк дијапазон на корективни мерки, чие преземање зависи од обемот и природата на неуредностите и проблемите, како и покажаната респонзивност на банките и штедилниците во надминување на овие неуредности. Оттука, механизмите за корективна акција во банките кои може да ги преземе Народна банка на Република Македонија може да се сублимираат преку следното:

- давање препораки и сугестии од страна на супервизорите во текот на контролите заради надминување на некои помали неуредности, или препораки кои се изнесуваат во записникот од извршената контрола;

-при констатирање на поголеми неуредности, банките во соработка со Народна Банка на Република Македонија изготвуваат програма за надминување на констатираните неправилности. Во случај на прифаќање на содржината на програмата, се изготвуваат протоколи за спогодбено надминување на констатираните неправилности;

- при констатирање на сериозни неправилности, како и при перманентно влошување на состојбите во банката, или кога претходно понудените решенија не ги дале очекуваните резултати, Народна Банка на Република Македонија презема итни корективни мерки во вид на решенија со мерки, изречени од страна на гувернерот на Народна Банка на Република Македонија, во кои јасно се дефинирани обврските на конкретната институција и временската димензија во која тие треба да се извршат;

- последното ниво на можни мерки кои може да се изречат од страна на Народна Банка на Република Македонија е одземањето на дозволата за работа на банкарска институција. Оваа мерка се презема спрема институција кај која се констатирани сериозни финансиски и оперативни потешкотии, без перспектива за натамошно опстојување и кај која претходно објаснетите механизми на корективни активности не ги дале очекуваните резултати.

7. Меѓународно банкарство - Во рамките на оваа група се содржани следните три принципи:

Принцип 23: *Овластениот супервизорски орган треба да практикува глобална консолидирана супервизија на нејзините меѓународни активни банки, преку адекватно следење и примена на пруденциите лимити за сите аспекти на делување на банкарските институции, како што се филијалите, мешовитите финансиски институции и подружниците во странство.*

Согласно Законот за банки и штедилници, за да се основа банка, филијала или претставништво во странство, неопходна е согласност од гувернерот на Народна Банка на Република Македонија.

Досега ниту една македонска банка не отворила своја банка, филијала или подружница во странство, односно ниту една од нив не извршува банкарски активности надвор од Република Македонија, заради што е оценето дека овој принцип е неприменлив.

Принцип 24: *Суштинска компонента на консолидираната супервизија е воспоставување на контакти и размена на информации со други супервизорски власти, пред сè со супервизорските власти на земјите каде посетојат филијали, или подружници на домашните банки.*

Како што беше споменато при анализата на претходниот принцип, ниту една македонска банка не извршува банкарски активности надвор од Република Македонија, заради што е оценето дека и овој принцип е неприменлив во дадените околности.

Принцип 25: *Овластениот супервизорски орган има законско овластување со кое бара локалните активности на странските банки да се извршуваат во согласност со високите стандарди кои се однесуваат и се применуваат од страна на домашните банкарски институции; и сè така*

овласџениој суѳервизорски орѳан има ѳраво да разменува информации со суѳервизорскојта власѳ на земјата во која се наоѓа седишѳето на банката основач.

Согласно Законот за банки и штедилници, странска банка може да основа филијала или претставништво во Република Македонија. При основање на филијала на странска банка, процедурата за лиценцирање е идентична како и при основање на домашна банка, со тоа што Народна Банка на Република Македонија го оценува бонитетот на странската банка врз основа на посебно утврдени критериуми. При основање на претставништво на странска банка, неопходна е претходна согласност на Народна Банка на Република Македонија.

Законската рамка предвидува сите законски одредби кои се однесуваат на банките да се применуваат и за филијалите на странските банки, доколку поинаку не е определено. Поаѓајќи од ова, сите пропишани супервизорски стандарди подеднакво се однесуваат и применуваат од страна на домашните банки и филијалите на странските банки. Оттука, законската обврска за редовно извршување на супервизорската контрола (теренска и вонтеренска) подеднакво се однесува и на филијалите на странска банка. Како што беше споменато при анализата на принцип 1(6), постојната законска регулатива предвидува соработка на Народна Банка на Република Македонија со супервизорски власти од други земји преку размена на информации и извршување на теренски контроли на меѓународно активни банки.

2.2. Супервизорска функција на Народна банка на Република Македонија

Народна Банка на Република Македонија ја остварува супервизорската функција на три нивоа:

- функција на лиценцирање, т.е. обработка на барања за издавање дозволи и согласности, согласно Законот за банки и штедилници;
- супервизорска контрола на работењето на банките и штедилниците;
- преземање на корективни активности против банкарските институции кај кои се констатирани одредени неправилности во работењето.

Во продолжение следува осврт на активностите на Народна Банка на Република Македонија во текот на 1999 година, при реализирањето на горенаведените аспекти на супервизорската функција.

2.2.1. Обработка на барања за издавање дозволи и согласности, согласно Законот за банки и штедилници

Во текот на 1999 година поднесени се три барања за добивање дозволи за основање на штедилници, од кои за едно е позитивно одлучено (штедилница "Ал Коса" а.д. Штип), а две се во фаза на обработка. Исто така, издадена е согласност за отворање на претставништво на Нова Љубљанска банка од Република Словенија.

Во текот на истиот период, заради констатирани сериозни проблеми во работењето, донесени се одлуки за одземање на дозволите за работа на "Ака банка" а.д. филијала Скопје, штедилницата "Либерти интернационал" д.о.о.

Битола и штедилница “Унипроком“ а.д. Скопје, кои се конечни во управна постапка.

Согласно одредбите од член 9 и 18 од Законот за банки и штедилници (“Сл. Весник на РМ“ бр.29/96- пречистен текст и 37/98), со кои е предвидено издавање согласности од страна на Народна Банка на Република Македонија по точно дефинирани основи, во текот на овој период се остварени следните активности:

- поднесени се две барања за отворање на експозитури на штедилница “ФУЛМ“ - Скопје, за кои е позитивно одлучено; пет барања за отворање на експозитури или филијали на домашни банки, од кои за три е издадена согласност (“Комерцијална банка“ а.д. Скопје, “Експорт-импорт банка“ а.д. Скопје и “Стопанска банка“ а.д. Скопје), а две барања се во постапка на обработка.

- од примени 25 барања за издавање согласности за именување на работоводен орган, позитивно е одлучено по 17 барања, 4 барања се одбиени, а 4 од нив се во постапка на обработка;

- од примени 55 барања за промена на сопственичката структура на акциите со право на управување со банка, позитивно е одлучено по 29 барања, за 7 барања е издадена делумна согласност, за 5 барања не е издадена согласност, 4 барања се повлечени, а во постапка на обработка се 10 барања;

- од примени 8 барања за издавање согласност за измена на статут, позитивно е одлучено по 7 барања, а 1 барање е одбиено. Во постапка на обработка се 5 барања;

- други видови на издадени согласности: согласност за промена на седиште (2 банки); согласност за промена на назив (1 банка); согласност за увид во записникот од извршена супервизорска контрола (1 банка и Фондот за осигурување на штедни влогови).

2.2.2. Супервизорска контрола

Согласно Законот за Народна Банка на Република Македонија (“Сл. Весник на РМ“ бр. 29/96-пречистен текст и 37/98), Законот за банки и штедилници (“Сл. Весник на РМ“ бр. 29/96-пречистен текст и 37/98) и соодветните подзаконски акти, Народна Банка на Република Македонија спроведува перманентен надзор на работењето на банкарските институции во Република Македонија, во вид на:

- супервизорска контрола; и

- инспекциска контрола над спроведувањето на мерките на монетарната и девизната политика.

Супервизорската контрола опфаќа два основни сегмента: контрола на почитувањето на законската регулатива, вклучително и на пропишаните супервизорски стандарди и контрола на нивото на ризиците на кои банкарските институции се изложени и начинот на управувањето со нив. Супервизорската контрола се извршува според пропишани стандарди и постапки, со кои се

утврдени условите, предметот и начинот на вршење на супервизорска контрола на банкарските институции и постапката при преземањето мерки за отстранување на утврдените неправилности.

Во текот на 1999 година, Народна банка на Република Македонија изврши вкупно 47 теренски супервизорски контроли, од кои 26 целосни контроли и 21 делумна контрола. Со целосна супервизорска контрола беше опфатено работењето на 16 банки, 9 штедилници, како и работењето на Фондот за осигурување на штедни влогови. Делумни контроли беа извршени кај 17 банки и 4 штедилници. Со спроведувањето на овие контролни активности, во целост беше реализиран годишниот план за целосни супервизорски контроли за 1999 година.

Треба да се истакне и фактот дека во текот на 1999 година, беа извршени целосни контроли на првите две банки по големина, а со контролни активности беше опфатено и работењето на банкарски институции кои беа основани кон крајот на 1998 година и почетокот на 1999 година: “Македонска банка за поддршка на развојот” а.д. Скопје, “Т.С. Ziraat Bankasi” филијала Скопје и штедилница “Фулм” д.о.о. Скопје.

Делумните супервизорски контроли извршени во текот на 1999 година, воглавно беа насочени кон следење и непосредна проверка на начинот на исполнување на преземените корективни мерки, непосредна проверка на одредени состојби констатирани со вонтеренското следење на работењето на банките и сл.

Спроведувањето на целосната супервизорска контрола се базира на примена на единствен и униформен систем на оценка на работењето на банкарските институции, познат како CAMEL рејтинг систем. Овој систем претставува акроним на пет клучни елементи кои ја детерминираат вкупната финансиска состојба на банката, и тоа:

- адекватност на капитал;
- квалитет на актива;
- менаџмент и внатрешна контрола;
- профитабилност и
- ликвидност

Секоја од овие области е предмет на квантитативна и квалитативна анализа која резултира со утврдување на квантитативна оценка која се движи од “1” до “5”. Оценката “1” рефлектира најдобри перформанси, додека оценката “5” одразува најкритична состојба. Врз основа на добиените оценки за секоја од овие области, се утврдува сумарна оценка за работењето на банкарската институција која исто така се движи во интервал од “1” до “5” и која ја рефлектира вкупната финансиска и оперативна состојба на институцијата. Така сумарната оценка “1” индицира здрава, сигурна и ефикасна банкарска институција, со адекватно управување со ризиците инволвирани во работењето и целосна усогласеност со законската регулатива. За разлика од ова, оценката “5” претставува најниска оценка, која ја добиваат банки кои се екстремно несигурни, со критични девијации во своето работење и кои нужно условуваат воспоставување на перманентни корективни мерки. Големината и комплексноста на проблемите се надвор од можностите на менаџментот на овие банки и по правило неопходна е итна докапитализација, за да може институцијата да продолжи да функционира.

Поаѓајќи од ова, со состојба на 31.12.1999 година, банките и штедилниците во Република Македонија ги имаат следните композитни оценки за своето работење: 1 банка и 2 штедилници се оценети со најлоша оценка “5”; 9 банки и 3 штедилници добија композитна оценка “4”; 6 банки и 9 штедилници добија композитна оценка “3”; а со композитна оценка “2” се оценети 5 банки и 1 штедилница. Ниту една банкарска институција нема добиена сумарна оценка “1” за своето работење.

Исто така, во периодот јануари-декември 1999 година, поради констатирани ликвидносни проблеми, следење на исполнувањето на корективните мерки, отворена претсанациона, односно стечајна постапка, повлечена согласност за работоводен орган, во текот на 1999 година, овластени работници на Народна Банка на Република Македонија, повремено или трајно ја организираа работата, ги верифицираа налозите за исплата и извршуваа постојан супервизорски надзор во 4 банки и 4 штедилници.

Во однос на контролните активности на Народна Банка на Република Македонија во доментот на инспекциската контрола, во текот на 1999 година се извршени вкупно 94 контроли, од кои 32 контроли се однесуваат на работењето на банките, а 62 контроли се однесуваат на работењето на овластените менувачи. Целокупното девизно работење на банките било предмет на 13 контроли, додека останатите контроли биле делумни и се однесуваат на одделни аспекти на девизното работење (исполнување на услови за вршење на платен промет и кредитни работи со странство, контрола на нерезидентните сметки, девизна позиција и девизен пазар и др.).

Инаку, лоцираните проблематични сегменти во работењето на банкарските институции во најголема мера се потврдуваат и со спроведените контролни активности на Народна Банка на Република Македонија во текот на 1999 година. Така, и понатаму најзначаен проблем со кој се соочуваат банките е кредитниот ризик, кој со оглед на неразвиеноста на останатите финансиски инструменти, игра најзначајна улога во детерминирањето на финансискиот ризик на банките во Република Македонија. Кредитниот ризик со кој се соочуваа македонските банки во текот на 1999 година беше особено изразен заради воените случувања во соседството. Исто така, кај неколку банкарски институции се констатирани неадекватни и нетранспарентни книговодствени евиденции кои не ја рефлектираат реалната вредност на активата, а оттука и нивната адекватна капитализираност и профитабилен потенцијал. Проблемот на генерирање на лоши пласмани директно се одразува врз профитабилниот потенцијал и ликвидносната позиција на банките. Кај некои од банките, присутен е проблемот на одржување на ликвидносната позиција, преку перманентно задолжување на меѓубанкарскиот пазар. Исто така, во рамките на активностите за достигнување на капиталниот цензус, кај неколку банки се констатирани неправилности, заради што беше оспорен дел од нивниот капитал кој рефлектира во билансната евиденција.

2.2.3. Преземање на корективни мерки

Врз основа на супервизорските наоди, Народна Банка на Република Македонија, преку третиот аспект на супервизорската функција, има законско овластување да презема корективни мерки и активности спрема банкарските институции, кај кои се констатирани одредени неправилности во своето работење. При тоа, под поимот неправилности се подразбираат состојбите и активностите на банкарската институција кои што можат да ја загрозат

стабилноста и сигурноста на работењето на институцијата, како и стабилноста и сигурноста на банкарскиот систем во целина.

Како што беше истакнато при оценката на еден од принципите за ефикасна банкарска супервизија, начинот на иницирање на корективна активност може да биде на неколку нивоа: од давање сугестии за надминување на одредени неуредности, до преземање на итни корективни мерки во вид на решенија на гувернерот на Народна Банка на Република Македонија, па сè до одземање на дозволата за работа. Народна Банка на Република Македонија се одлучува на последниот чекор во случај на констатирани сериозни финансиски и оперативни проблеми, без перспектива за натамошно опстојување на банката и кај која преземените корективни активности не го дале очекуваниот позитивен исход.

Во однос на видот на корективните мерки, треба да се истакне дека Народна Банка на Република Македонија има на располагање широк дијапазон на корективни мерки чие преземање зависи од обемот, природата на констатираните неправилности, како и покажаната респонзивност на банкарската институција во надминување на констатираните проблеми. Така, Народна Банка на Република Македонија може да забрани вршење на сите или на одредени банкарски работи во определен рок; може да наложи докапитализација; може да наложи запирање со кредитирање на определени комитенти, како што се основачите, или да наложи укинување на определени филијали или преставништва; може да наложи ограничување на правото на трансфер на профит или исплата на добивка; може да ја укине издадената согласност или да го суспендира работоводниот орган на банката и да овласти работник на Народна Банка на Република Македонија кој привремено ќе го организира работењето во банката, итн.

Во текот на 1999 година, во спроведувањето на овој аспект од супервизорската функција, Народна Банка на Република Македонија изрече 62 решенија со корективни мерки и поднесе 7 барања за поведување на прекршочни постапки и 3 кривични пријави. Поодделни корективни мерки кои се преземени спрема банките и штедилниците, се следните:

- мерка за забрана за вршење на сите банкарски работи е изречена спрема 3 штедилници;

- мерка за повлекување на издадената согласност за директор е изречена спрема 1 штедилница, а мерка за суспендирање на овластени потписници за работа со странство е изречена спрема 1 банка;

- мерка за усогласување на сопственичката структура на банките, согласно член 9 од Законот за банки и штедилници е изречена спрема 4 банки;

- мерка за извршување на прекласификација и издвојување на дополнително утврдените резерви за потенцијални загуби е изречена спрема 11 банки и 4 штедилници;

- мерка за забрана за прибирање штедни влогови е изречена спрема 1 банка;

- мерка за организирање на работата преку верификација на налози за исплата е изречена спрема 4 банки и 4 штедилници;

- мерка за обезбедување средства на задолжителна резерва е изречена спрема 10 банки;

- мерка за отворање предсанациона постапка е изречена спрема 2 банки;

- мерка за забрана за вршење денарски пласмани е изречена спрема 13 банки и 2 штедилници;

- мерка за организирање служба за внатрешна ревизија е изречена спрема 3 штедилници;

- мерка за сведување на кредитната изложеност на лимит од 10% и 30% е изречена спрема 2 банки и 6 штедилници;

- мерка за сведување на имотот на банка во земјиште, згради, работна опрема и капитални делови во други банки и небанкарски организации на ниво од 25% од основачкиот капитал, е изречена спрема 2 банки;

- мерка за усогласување со одредбите на Законот за сметководство е изречена спрема 4 банки и 1 штедилница, и др. мерки.

Самообврзување на банките преку изготвување програма за надминување на пречекорувањата на пропишаните супервизорски стандарди, прифатено и потврдено од страна на Народна Банка на Република Македонија.

Еден од проблемите кој неколку години е присутен во работењето на банките, е проблемот на пречекорување на законските лимити, кои се однесуваат на следните супервизорските стандарди:

- кредитната изложеност на поединечен заемобарател и акционер на банката (со над 3% акции со право на управување) е ограничена на ниво од 30%, односно 10% во однос на гарантниот капитал, респективно;

- учеството на имотот на банката во земјиште, згради, работна опрема и капитални делови во други банки и небанкарски организации е ограничено на ниво од 25% од основачкиот капитал на банката;

- капиталното вложување на банката во други друштва, освен друштво за тргување со долгорочни хартии од вредност е ограничено на ниво од 20% од капиталот на друштвото во кое се вложува.

Проблемот за законската неусогласеност со овие лимити се должи на низа околности кои датираат од поодамна. Имено, високите кредитни концентрации по поединечен заемобарател е проблем кој е присутен повеќе години, но со забележителен тренд на постојано намалување. Проблемот пак, на неусогласеност со лимитот од 25% произлезе како резултат на измените на Законот за банки и штедилници во 1996 година, со кои меѓу другото е предвидено рапидно намалување на овој лимит од 100% во однос на гарантниот капитал, на ниво од 25% во однос на основачкиот капитал, и релативно краткиот временски период од 2 години за усогласување. Што се однесува до пречекорувањето на лимитот од 20% влог на банката во капиталот на правното лице, тоа претежно се должи на претворањето на побарувањата на банките во трајни влогови кај

групата на т.н. 25 загубари, кое како што беше истакнато претходно, беше регулирано со посебен закон.

Имајќи го предвид горенаведеното, банките изготвија програми со кои се самообврзаа да ги надминат пречекорувањата на пропишаните супервизорски стандарди. Програмите изготвени од банките, прифатени и потврдени од Народна банка на Република Македонија, беа основа за склучување на заеднички протоколи. Така, во април 1998 година, Народна Банка на Република Македонија склучи протоколи со 18 банки, со кои беше предвидено динамичко сведување во рамките на пропишаните лимити.

Со состојба на 31.12.1999 година, сеуште беа во сила склучените протоколи со 12 банки, од кои со состојба на овој датум е предвидена динамика за усогласување на 10 банки, и тоа:

- во однос на усогласувањето со лимитот од 30% кредитна изложеност по поединечен заемобарател, не е предвидено динамичко сведување со овој датум за ниту една банка;

- во однос на лимитот од 10% кредитна изложеност на акционер, 3 банки извршиле динамичко сведување, а 1 банка е несогласена;

- во однос на лимитот од 20% капитално вложување на банката во капиталот на правното лице, динамичко сведување извршила 1 банка, 2 банки делумно се усогласени, а додека 1 банка воопшто не е усогласена;

- динамичко сведување во однос на лимитот од 25% е постигнато од страна на 2 банки, а 5 банки воопшто не се усогласени.